

добре...». В інтерв'ю Нейман пояснювала, що цей образ взято з життя, так розмовляють її знайомі³. Зрештою, до ритуального обміну фразами зводиться зміст багатьох сучасних розмов.

Знайомим попри все видається і світ, в якому живуть герої стрічки. Значущими і для героя фільму, і для глядача є мотиви людини й суспільства, людини й держави, самотності і залежності одних від інших за всього розмаїття соціальних зв'язків. В інтерв'ю Єва Нейман розповіла: «Для мене тема цього оповідання – це туга за чимось рідним, туга за теплим, і найяскравіше ця туга помітна, коли тебе щось дуже пригнічує. Під час війни такі жорстокі обставини, таке страшне життя, такі всі чужі, дуже чужі люди, і дуже холодно, і так ти в цей час тужиш за рідним, так хочеться додому, так хочеться до мами. Ось це для мене основне»⁴.

Тема фільму – «дитина на війні» як варіація схеми «маленька людина на тлі великих подій». Щоправда, війну у фільмі бачимо головним чином на другому плані, лише подекуди вона виривається на передній знаковими образами на кшталт сипного тифу, інвалідів, голоду. На чільне місце виходить образ дитини у кризовий час, час «загибелі світу». Момент загубленості у світі, що руйнується, необхідність «дорослішати» – те, що робить образ Хлопчика близьким глядачеві (і не лише пострадянському). Камера всіляко підкреслює, яким маленьким є Хлопчик (між іншим, імені в нього немає – ні в оповіданні, ні у фільмі, що також посилює узагальненість образу). І водночас поведінка його підкреслено «доросла», як у дитини, що усвідомлює: дбати про неї нікому, вона сама має стати «дорослою»...

Великою є спокуса «прочитати» самотність і беззахисність хлопчика, що втратив матір, як метафору давно збаналізованої, але від того не менш реальної проблеми самотності людини в сучасному суспільстві. Наявний мотив «людина і соціум» і в стрічці. Держава тут дбає про своїх громадян, особливо дітей: і безкоштовна лікарня, і забезпечення проїзду додому для сироти... і відверто «машинний» (точніше, «паперовий») характер цих турбот. По суті, система байдужа до окремої людини, і це зрозуміло: людей багато, та й час неспокійний. Чи можливо приділити кожному достатньо уваги? І хлопчик врешті віддається на милість «добрих людей», причому «людські» стосунки тут стають у супротив до «паперових» (зрештою, запроваджуваних з найліпших міркувань), навіть скасовують їх, здійснюючи свого роду соціальне саморегулювання. Медсестра, попри буркотіння: «Не положено!» – не перешкоджає хворій віддати свій обід синові, а в потязі замість чоловіка, що на нього оформлено супровід, під свою опіку хлопчика беруть інші пасажири. Отже, ми повертаємось до заявленої Євою Нейман «людської теми». Тому, попри драматизм, навіть трагедійність, стрічки, її тональність лишається світлою.

³ Поверх барьеров с Дмитрием Волчком // <http://www.svobodanews.ru/content/transcript/24642650.html>

⁴ <http://www.svobodanews.ru/content/transcript/24642650.html>

Лариса Іваншина

Приручена видовищність

«Мамо, я льотчика люблю»

Сценарист – Віра Мельник

Режисер – Олександр Ігнатуша

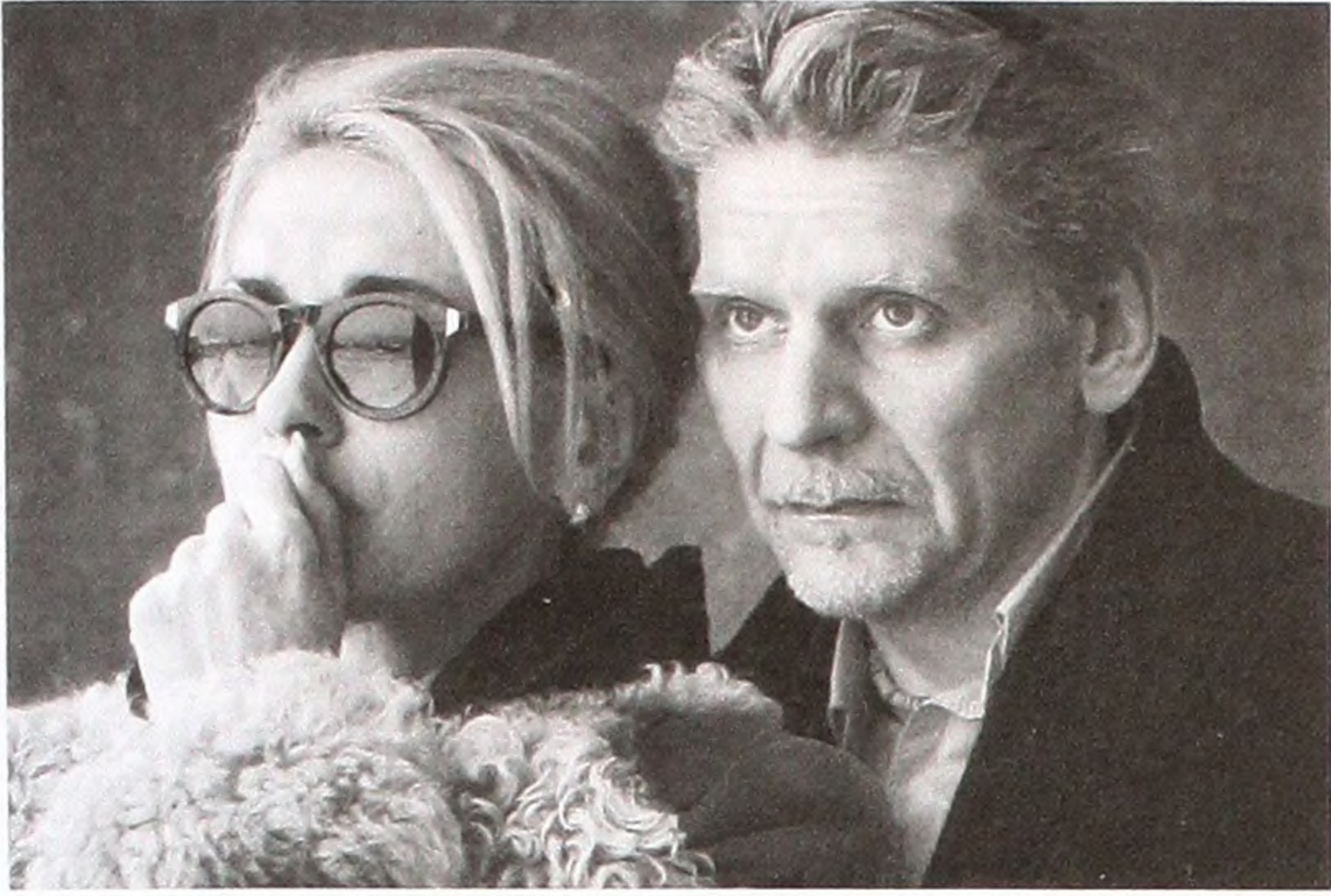
Оператор – Василь Бородін

Національна кіностудія ім. О. Довженка.
2012.

Кіностудія ім. О. Довженка – одна з інституцій радянської культури, яка у 1960-х – на початку 1970-х вийшла з-під влади методу соцреалізму й кинула виклик літературоцентризму, запропонувавши домінанту візуальної культури. За що була суворо покарана (зміна керівника, арешт одного з провідних режисерів-візуалістів, заборона напрямку). Але заборона не могла анулювати зображальної культури; вона залишилась, і її можна упізнати й у нинішніх, хоча дуже нечастих, фільмах цієї кіностудії.

Візуальна культура – важлива протиполяга диктатурі слова. Втім, на прикладі фільму Олександра Ігнатуші «Мамо, я льотчика люблю» маємо поєднання обох тенденцій – оповідної і зображальної.

Фільм – мелодрама, тобто жанр, який має справу з історіями кохання, історіями родинними, де перенесені героями страждання неодмінно винагороджуються. «Мамо, я льотчика люблю» якраз і належить до цього масового жанру, і підходить до фільму треба саме з відповідних позицій. Характерною рисою мелодрами є стилістична надмірність. Але у фільмі має місце надмірність драматургічна, яку згладжує зображальність. Маємо вияв цілковитої операторської свободи, і навіть чуттєвості, у зображенні Києва, одягнутого в снігові зимові шати. Василь Бородін зняв різні куточки міста, надавши красивому природному явищу чарівності. Це і є

Ольга Сумська та Сергій Калантай у фільмі «Мамо, я льотчика люблю», режисер Олександр Ігнатуша. Національна кіностудія ім. О. Довженка, 2012.

Олександр Ігнатуша та Ольга Сумська під час зйомок.

одним із факторів позитивного впливу фільму на глядача. Звичайно, у фільмі є й чимало інших інтригуючих об'єктів – помешкання героїні, кіностудія, студія телебачення, карпатський курорт і навіть рейсовий пасажирський літак, на борту якого зустрілися головні герої і де починається їхній роман. Камера часто милується героїнею, знімаючи її великим планом, дозволяє уважно роздивитися її обличчя і «прочитати» на ньому стан її душі. Героїня Ольги Сумської – відома актриса театру й кіно, щоправда, її професійну сферу автори залишили за кадром, тож глядач має повірити «на слово», що вона таки знаменита. Важко визначити, хто важливіший – персонаж чи актор, який того персонажа грає, бо це той випадок, коли питання риторичне. Їх не розділити, і єдність ця програмується самою природою кіно. Режисер разом з акторами й оператором шукають природну емоційність своїх персонажів, яка б діяла на глядача, пригніченого валом фільмів із надмірною жорстокістю та «чорнухою». І слід сказати, що це їм вдається.

Отже, ідеться про особисту драму незаміжньої жінки, чию самотність скрашують її робота, акторські успіхи доньки і шестирічна внучка. Глядач милується ідеальною матір'ю і бабусею – і це посилює ореол зворушливості. Глядачі можуть ідентифікуватися з героїнею, а якщо ні, то співчувати їй. Але, попри поблажливості (з огляду на жанр), слід визнати, що героїні бракує життєвого наповнення: окрім акторської біографії, глядачеві треба домислювати і її давнє розлучення з чоловіком, і той факт, що, незважаючи на самотність, вона виглядає несхитно благополучною. Так, їй доводиться переживати дещо запізнілу любов до чоловіка на десять років молодшого, котрий начебто роздвоюється через бажання здійснити акторську кар'єру за підтримки героїні й коханням до неї. Але така хисткість її обранця – не зовсім його вина, бо його постійно спокушає режисер Журба, пропонуючи йому дедалі важливіші ролі у своєму фільмі. І

не тому, що відкрив талант, а тому, що хоче насолити колишній дружині. Так вона стає об'єктом маніпуляції для свого колишнього чоловіка – того самого Журби. На цьому персонажеві варто зупинитися детальніше, оскільки він є «злим гением» нашої ідеальної героїні. Подано його не без комізму (сцена, коли він веде для тележурналістки екскурсію по студії). Однак він професійно активний і за кожної нагоди нагадує (дружині, колегам), що починає знімати новий фільм (серіал). Його статус посилений телефонною розмовою німецькою, кількома згадками про те, що невдовзі зніматиме серіал спільно з італійцями, а в його кабінеті висить аж два чималих портрети Олександра Довженка, очевидно, щоб не виникло сумнівів, хто є спадкоємцем генія українського кіно. Щоправда, не зовсім зрозуміло, як автори ставляться до цього: всерйоз чи іронізують? Зрозуміло, увага прикута до його взаємин з колишньою дружиною. І тут розкривається суть Журби-інтригана: не змигнувши оком, він чинить усілякі капості колишній дружині, яка ні про що не здогадується. І діє він так, аби розладнати її особисте життя, її стосунки із закоханим у неї веселим пілотом. Мотивацію його спалаху ревності можна зрозуміти, щоправда, прикро за нашу багатостраждальну студію, де отаборилися такі «сумнівні» діячі кіно.

Фільм балансує між гламуром (іншими словами – казкою) і звичайною історією кохання. Він стверджує стійкість жінки, яка не зламалась і, залишившись самотньою, творчо реалізувалась. Та ця стійка жінка також прагне кохання. Чарівність снігових міських замальовок і людські почуття повинні перемагати кар'єристські амбіції її обранця.

Отже, «Мамо, я льотчика люблю» сигналізує, що студія ім. О. Довженка, яка досить довго переживала важкі часи, прагне виходити до широкого глядача, пропонуючи йому наративну модель популярного кіножанру. І приручена видовищність у цьому прагненні їй допомагає.